

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ СКЛАДОВОЇ ОСВІТНЬО- НАУКОВОГО ПРОЦЕСУ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ТА ЇХ АТЕСТАЦІЇ

Статтю присвячено розгляду особливостей організації наукової складової частини освітньо-наукового процесу підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та їх атестації. Висвітлено основні елементи мотивації молодих науковців, підготовка яких здійснюється в аспірантурі. Розглянуто окремі аспекти міжнародної діяльності університету в контексті підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. Описані традиційні заходи, які проводяться у межах Фестивалю науки, що спрямовані на надання аспірантам допомоги в дослідницькій та науковій роботі та сприяють зростанню їх компетентностей. Визначено етапи процедури атестації здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії у ЗВО.

Ключові слова: третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти; доктор філософії; підготовка здобувачів вищої освіти; аспірантура; освітньо-науковий процес; освітньо-наукова програма; атестація.

Постановка проблеми. Робота з підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації проводилася на всіх етапах становлення і розвитку закладу вищої освіти (далі – ЗВО), забезпечуючи створення і зміцнення наукових шкіл, зростання наукового потенціалу, керуючись потребами ринку праці, вимогами європейської системи забезпечення якості освіти, відповідності національній системі ліцензування й акредитації.

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів через аспірантуру є одним з основних джерел постійного поповнення та оновлення інтелектуального потенціалу держави. Освітньо-науковий процес в аспірантурі триває чотири роки, в тому числі: освітня складова як правило 2 роки; наукова складова – 4 роки. Високий

рівень організації наукової складової освітньо-наукового процесу має забезпечити здобуття аспірантом теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, а також оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності шляхом проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, й захисту дисертації [1].

Розробка нових підходів до вдосконалення освітньо-наукового процесу загалом та наукової його складової зокрема є процесом безперервним, який постійно удосконалюється, збагачуючись усе новим змістом.

Аналіз наукової літератури і вивчення досвіду інших ЗВО з підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії свідчать про те, що існує потреба в подальшій розробці організаційних та прикладних аспектів наукової складової частини освітньо-наукового процесу, що сприятимуть ефективній підготовці науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації присвячені праці багатьох вітчизняних науковців. Їх наукові інтереси фокусуються в самому різноманітному полі досліджень. Так, у своїх публікаціях, Антонова О. Є. розглядає наукові засади розроблення освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» у Житомирському державному університеті імені Івана Франка [2]; Биков В. Ю. та Яцишина А. В. відображають досвід розробки та реалізації освітньо-наукової системи формування наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації з цифрової трансформації української освіти і науки [3]; Бойчук Ю. Д., Боярська-Хоменко А. В., Рибалко Л. С. розкривають шляхи формування науково-дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії [4]; Вавіліна Н. І. аналізує функціонування системи підготовки наукових кадрів в Україні та висвітлює головні проблеми діяльності та напрями реформування вітчизняної аспірантури і докторантури з урахуванням досвіду інших країн [5]; Меняйло В. І. дає оцінку сучасного стану підготовки до дослідницько-інноваційної діяльності як аспірантів, так і самих науковців [6]; Спірін О. М., Носенко Ю. Г. та Яцишина А. В. обґрунтовують сучасні вимоги до

підвищення ефективності підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті [7].

Вивчення проблематики наукових досліджень вітчизняних науковців дає підстави стверджувати, що важливість питання організації наукового процесу як складової освітньо-наукового процесу є на часі та потребує подальших розвідок.

Мета статті полягає у висвітленні напрацьованого досвіду організації наукової складової освітньо-наукового процесу здобувачів ступеня доктора філософії та їх атестації у Національному університеті водного господарства та природокористування (далі – НУВГП) з метою заявити про свою суб'єктність у системі освіти.

Виклад основного матеріалу. Підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації здійснюється в НУВГП з 1965 року за основними пріоритетними науковими напрямками традиційно характерними для ЗВО, а саме: водні ресурси, агроресурси, будівельна інженерія, інформаційні та комунікаційні технології та ін. з урахуванням вирішення глобальних проблем економічного, господарського та екологічного характеру.

В НУВГП функціонує Центр аспірантури та докторантури, який знаходиться наразі у пошуку оптимальної моделі підготовки кадрів, прагнучи на основі сталих традицій наукових шкіл започаткувати нові форми і методи освітньо-наукового процесу. На цьому шляху відчутними є перші досягнення, з якими автори хочуть поділитися з колегами, представляючи свої напрацювання в підготовці здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти «Доктор філософії» (Phd) в частині організації наукової складової освітньо-наукового процесу.

Наукова складова освітньо-наукової програми (далі – ОНП) оформляється у вигляді індивідуального плану наукової роботи аспіранта і є невід'ємною частиною навчального плану [7]. Науково-дослідницька робота аспіранта розпочинається з першого дня вступу до аспірантури і триває впродовж всього терміну навчання.

Для виконання дисертаційної роботи аспірант повинен вивчити і опрацювати сучасні методики ведення дослідження, щоб зуміти отримати нові науково обґрунтовані результати проведеного дослідження, які розв'язують конкретні наукові завдання та матимуть істотне значення для певної галузі науки.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії повинна бути самостійним розгорнутим дослідженням, що пропонує розв'язання

актуального наукового завдання в певній галузі знань або на межі кількох галузей, результати якого становлять оригінальний внесок у суму знань відповідної галузі (галузей) та оприлюднені у відповідних публікаціях [7].

Наукове керівництво науково-дослідницькою діяльністю аспіранта здійснює науковий керівник, який не тільки надає консультації на всіх етапах навчання і роботи над дисертацією, контролює виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану аспіранта, але і передає свій науковий досвід, свій стиль і манеру мислення, підхід до проблеми, що вирішується, відчуття перспективності подальшого дослідження. В університеті науковими керівниками здобувачів освітньо-наукового ступеня доктор філософії є відомі науковці, що мають вагомні внески у вітчизняній науці, які формують у аспірантів вдумливе ставлення до будь-якої наукової проблеми і повагу та самовідданість до наукової роботи, якій вони вирішують присвятити частину свого життя.

Суттєвим елементом мотивації молодих науковців, підготовка яких здійснюється в аспірантурі, є преміювання за оприлюднення результатів наукових досліджень у виданнях, що індексуються БД Scopus та Web of Science. Визначення обсягу преміювання здійснюється відповідно до рівня видання за коефіцієнтом впливовості (імпакт-фактор) (згідно з даними Thomson Reuters та Scopus). У певних мотивованих випадках ректором за пропозицією проректора з наукової роботи обсяг разової премії може бути змінено на 5–30% у бік збільшення залежно від механізму стимулювання, який прописаний у Положенні про преміювання за досягнення високого рівня оприлюднення результатів наукових досліджень в НУВГП.

Також аспірантам надається можливість безкоштовно друкувати власні статті, що розкривають результати наукових та практичних досліджень сучасних проблем економіки, техніки, агросфери у збірнику наукових праць «Вісник НУВГП» (серії «Економічні науки», «Технічні науки», «Сільськогосподарські науки»), який є друкованим виданням, що входить до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»).

Учасники освітньо-наукового процесу аспірантури постійно інформуються про актуальні міжнародні освітні і наукові програми й проєкти. Аспіранти та наукові керівники мали можливість брати

участь у проєктах у межах Міжнародного Вишеградського фонду, у Програмах від Британської Ради, зокрема: «Student Action: Програма розвитку лідерських компетенцій студентів та молодих науковців» та у Міжнародній докторській програмі навчання на факультеті електротехніки Люблінської Політехніки у межах програми «Знання – Освіта – Розвиток».

Важливим та дієвим інструмент для професійного та особистісного розвитку є програми професійних обмінів. В цьому аспекті була можливість долучитись до програми від Федерації обмінів «Україна – Франція», програми професійних обмінів CEEPUS, програми професійних обмінів для молодих науковців у межах програм від польського агентства NAWA. У межах міжнародної діяльності університету реалізується чимало міжнародних програм академічної мобільності та грантових проєктів, зокрема «Erasmus+KA2», «Erasmus+KA1», програми академічної мобільності «Fulbright Programs» (наприклад, FULBRIGHT RESEARCH AND DEVELOPMENT PROGRAM» та інші), «DAAD» та інших стипендіальних програм.

Проводиться організація навчання, стажування й обміну аспірантами, науково-педагогічними працівниками з навчальними та науковими закордонними закладами, з якими підписані договори про співробітництво, і на закордонних підприємствах різних галузей економіки.

Уже традицією у ЗВО стало проведення Фестивалю науки. Головною метою заходу є популяризація науки, інформування щодо наукових здобутків університету та визначних досягнень його науковців.

У межах Фестивалю науки проводяться конференції, круглі столи, семінари, конкурси та інші заходи. Рада молодих вчених організовує та проводить Міжнародну науково-практичну конференцію молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки», де здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії мають можливість оприлюднювати результати своїх наукових досліджень за темою дисертації. Центр аспірантури та докторантури проводить семінари за актуальною тематикою щодо особливостей підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, порядку присудження ступеня доктора філософії в НУВГП, порядку позбавлення

присудженого наукового ступеня тощо. Проведення зазначених заходів спрямоване на надання аспірантам допомоги в дослідницькій та науковій роботі, що сприяє зростанню їх компетентностей.

Завершальним підсумком навчання в аспірантурі є атестація здобувача ступеня доктора філософії, тобто «встановлення разовою спеціалізованою вченою радою у результаті успішного виконання здобувачем ступеня доктора філософії освітньо-наукової програми та публічного захисту ним дисертації відповідності результатів його наукової роботи вимогам освітньо-наукової програми» [7].

З метою організації процесу атестації здобувачів Вченою радою університету затверджено Порядок присудження наукового ступеня доктора філософії в Національному університеті водного господарства та природокористування. У Порядку розглянуто процедури від завершення виконання здобувачем університетської освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та написання дисертації до затвердження рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження йому ступеня доктора філософії і ухвалення Вченою радою НУВГП рішення про видачу диплома доктора філософії. Етапи процедури атестації здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії подані на рис. 1.

У НУВГП утворюються разові ради (рис. 2) з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації здобувача, який виконав акредитовану освітньо-наукову програму.

Процедуру подання документів до разової спеціалізованої вченої ради з проведення захисту дисертації та присудження ступеня доктора філософії (PhD) в НУВГП подано на рис. 3.

Диплом доктора філософії видає університет, а не Міністерство освіти та науки, як раніше. Таким чином вводиться репутаційний чинник іміджу, де не кожен диплом буде рівний іншому диплому. Університети змагатимуться за престижність своїх дипломів.

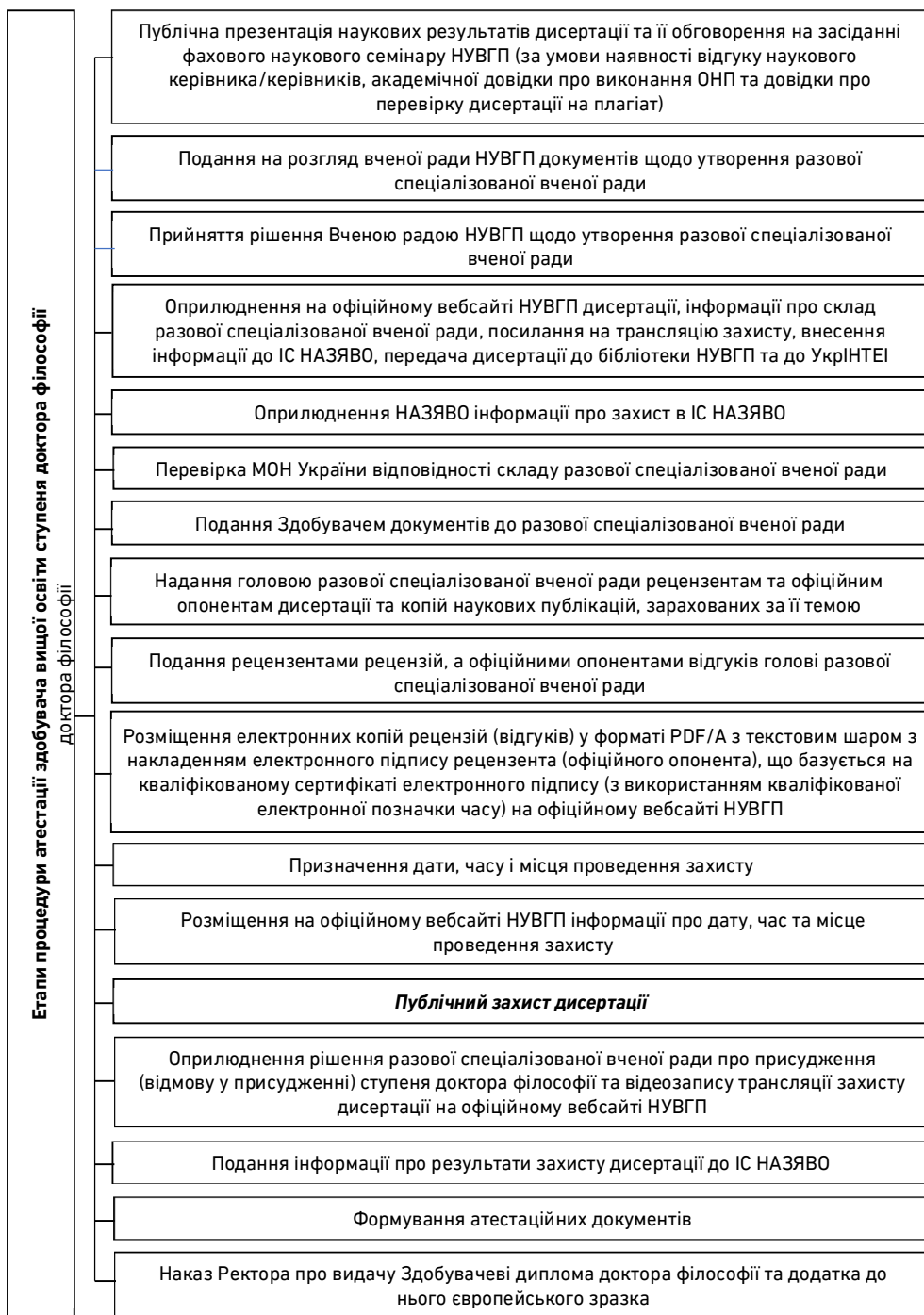

Рис. 1. Етапи процедури атестації здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії

Рис. 2. Процедура утворення разової спеціалізованої вченої ради

Висновки. Проведене дослідження показало, що процес організації освітньо-наукового процесу здобувачів ступеня доктора філософії та їх атестації не є сталим. Він повинен постійно змінюватися з урахуванням зовнішніх та внутрішніх викликів.

Перспективним напрямом подальшого вдосконалення підготовки докторів філософії є розширення міжнародних програм співробітництва та програм міжнародної академічної мобільності, адже ми поступово стаємо частиною європейського простору вищої освіти, що відповідає стратегії інтернаціоналізації НУВГП.

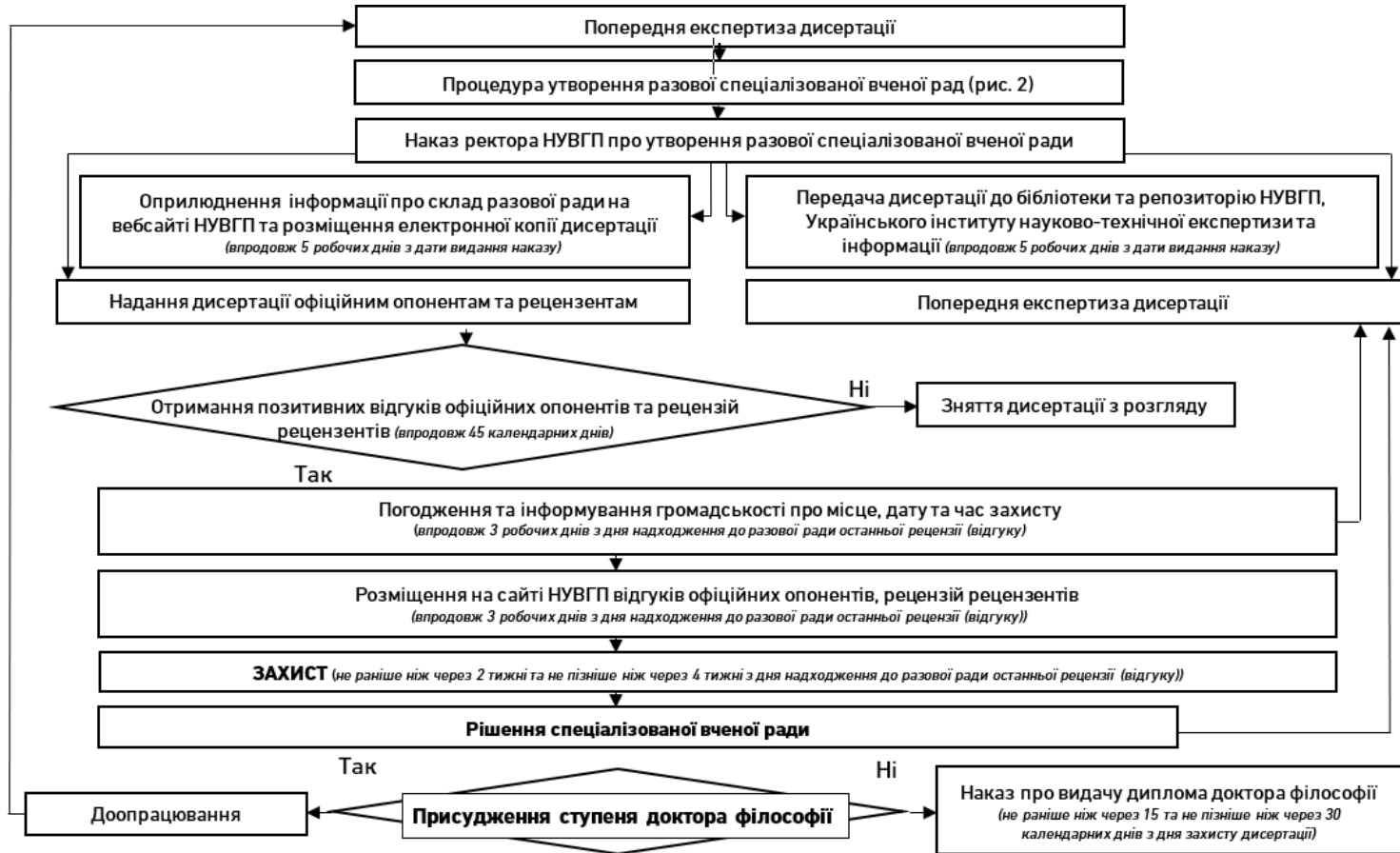

Рис. 3. Процедура подання документів до разової спеціалізованої вченої ради з проведення захисту дисертацій та присудження ступеня доктора філософії (PhD) в НУВГП

1. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.16 р. № 261. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2023). 2. Антонова О. Є. Наукові засади розроблення освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35980/1/Antonova.pdf> (дата звернення: 15.09.2023). 3. Биков В. Ю., Яцишин А. В. Освітньо-наукова система формування наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації з цифрової трансформації української освіти і науки. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. № 4(41). С. 7–20. 4. Бойчук Ю. Д., Боярська-Хоменко А. В., Рибалко Л. С. Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії в умовах впровадження технологій дистанційного навчання. *Новий колегіум*. 2023. № 3. С. 74–81. 5. Вавіліна Н. І. Підготовка наукових кадрів як основа формування інтелектуального капіталу країни. *Наука, технології, інновації*. 2019. № 4. С. 16–27. 6. Меняйло В. І. Дослідницько-інноваційна підготовка докторів філософії (Phd) як предмет пошукового дослідження. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 6 (80). С. 207–221. 7. Спірін О. М., Носенко Ю. Г., Яцишин А. В. Сучасні вимоги і зміст підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Том 56. № 6. С. 219–239.

REFERENCES:

1. Pro zatverdzhennia Poriadku pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh) : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.03.16 r. № 261. Zakonodavstvo Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (data zvernennia: 15.09.2023). 2. Antonova O. Ye. Naukovi zasady rozroblennia osvitno-naukovoї prohramy pidhotovky doktoriv filosofii za spetsialnistiu 011 «Osvitni, pedahohichni nauky» u Zhytomyrskomu derzhavnomu universyteti imeni Ivana Franka. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35980/1/Antonova.pdf> (data zvernennia: 15.09.2023). 3. Bykov V. Yu., Yatsyshyn A. V. Osvitno-naukova sistema formuvannia naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh kadriv vyshchoi kvalifikatsii z tsyfrovoy transformatsii ukrainskoi osvity i nauky. *Informatsiini tekhnolohii v osviti*. 2019. № 4(41). S. 7–20. 4. Boichuk Yu. D., Boiarska-Khomenko A. V., Rybalko L. S. Formuvannia naukovo-doslidnytskoi kompetentnosti maibutnykh doktoriv filosofii v umovakh uprovadzhennia tekhnolohii dystantsiinoho navchannia. *Novyi kolehium*. 2023. № 3. S. 74–81. 5. Vavilina N. I. Pidhotovka naukovykh kadriv yak osnova formuvannia intelektualnoho kapitalu krainy. *Nauka, tekhnolohii, innovatsii*. 2019. № 4. S. 16–27. 6. Meniailo V. I. Doslidnytsko-innovatsiina pidhotovka doktoriv filosofii (Phd) yak predmet poshukovoho doslidzhennia. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2018. № 6 (80). S. 207–221. 7. Spirin O. M., Nosenko Yu. H., Yatsyshyn A. V. Suchasni vymohy i zmist pidhotovky naukovykh kadriv vyshchoi kvalifikatsii z informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v osviti. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 2016. Tom 56. № 6. S. 219–239.

Savina N. B. [1; ORCID ID: 0000-0001-8339-1219],

Doctor of Economics, Professor

Bondarieva T. H. [1; ORCID ID: 0000-0002-7384-6475],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Zinkevych O. V. [1; ORCID ID: 0000-0002-8908-9368],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF THE SCIENTIFIC EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROCESS OF DOCTOR OF PHILOSOPHY DEGREE AND THEIR ATTESTATION

The article highlights the accumulated experience in organizing the academic component of the educational-scientific process of Ph.D. degree holders and their attestation at the National University of Water and Environmental Engineering in order to declare their subjectivity in the education system. It is proven that the development of new approaches improving the educational-scientific process in general and its academic component in particular is a continuous process that constantly enriches itself with new content.

The article defines the importance of a scientific supervisor in the research activities of a graduate student, who not only provides advice and monitors the implementation of an individual plan of scientific work and an individual educational plan of a graduate student, but also conveys his scientific experience, style and way of thinking.

The main elements of motivation for young scientists, who are being trained in the graduate program, are discussed, including: awards for publishing the results of scientific research in publications indexed by the Scopus and Web of Science databases, providing the opportunity to publish their articles revealing the results of scientific and practical research on modern issues in economics, technology, and agri-sphere in the "Bulletin of NUWEE", which is a printed publication included in the List of Scientific Specialized Publications of Ukraine (category 'B').

The international activity of the university in the context of training of scientific and scientific-pedagogical personnel is considered.

Traditional activities conducted within the framework of the Festival of Science aimed at providing assistance to graduate students in their research and scientific work and promoting the growth of their competencies are described.

The stages of the attestation procedure for a higher education applicant for the degree of Doctor of Philosophy at the higher education institution are defined.

Keywords: third (educational and scientific) level of higher education; doctor of philosophy; training of higher education students; graduate school; educational and scientific process; educational and scientific program; attestation.

Отримано: 16 вересня 2023 року
Прорецензовано: 21 вересня 2023 року
Прийнято до друку: 29 вересня 2023 року